

Prof. dr hab. Henryk Ćwiąg

Katowice, 5 września 2022 r.

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy

im. Jana Długosza w Częstochowie

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr. Jacka Gajewskiego pt. *Szachy kobiet w Polsce w latach 1945-1989*, napisanej pod kierunkiem naukowym Prof. dr. hab. Wojciecha Jana Cynarskiego w Instytucie Historii Uniwersytetu Rzeszowskiego

W przedstawionej do recenzji pracy doktorskiej mgr Jacek Gajewski podjął się naukowego opracowania fragmentu historii gry szachowej kobiet w Polsce. We wstępie napisał, że głównym celem pracy było przedstawienie rozwoju szachów kobiet w Polsce w latach 1945-1989, co jest sformułowaniem ogólnym. Dalej wskazał na przedmiot badań, wymienił pytania badawcze, scharakteryzował wykorzystywane metody oraz stan badań najważniejszych publikacji. Natomiast zbyt lapidarnie opisał wykorzystane zasoby źródłowe. Zakres chronologicznych rozważań obejmuje lata 1945-1989 i nie budzi zastrzeżeń.

W pracy doktorskiej powinna być szerzej przedstawiona metodologia badań własnych, nawet w ramach rozdziału, a zwłaszcza: wyznaczone cele badawcze, główny problem badawczy, z którego wynikają problemy szczegółowe itd.

Trudno zgodzić się z opinią doktoranta, zawartą we wstępie, że historyk analizujący dzieje Polski Ludowej ma łatwiejsze zadanie aniżeli badacz historii szachów. Tę treść powtórzył w zakończeniu. Wydaje się, że autor nie zna istoty tej problematyki.

Rozprawa doktorska będąca przedmiotem oceny składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, wykazu skrótów, indeksu nazwisk, bibliografii. Wzbogacają ją liczne zdjęcia i tabele. Jest ona rezultatem kilkuletnich badań naukowych. Należy docenić wkład doktoranta, który wykorzystał różnorodne materiały, także źródłowe oraz literaturę przedmiotu.

W rozdziale pierwszym przedstawiono historię gry królewskiej – szachów od jej powstania do XX wieku. Skupiono uwagę na rozwoju gry szachowej na ziemiach polskich, a później po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. na obszarze Rzeczypospolitej. Treść tego rozdziału stanowi wprowadzenie do właściwego tematu i pozwala zrozumieć rozwój charakteryzowanej gry. Uwzględniono w nim także, w ujęciu syntetycznym, niektóre uwarunkowania w procesie dziejowym Polski. Czytając ten rozdział dostrzegłam pewne nieścisłości. Otóż Władysław Raczkiewicz w 1926 r. nie był ministrem spraw zagranicznych. Zresztą nie pełnił tej funkcji w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Autor charakteryzując mroczny okres wojennej okupacji pisał: „W Krakowie Hans Frank, Szef Generalnej Guberni [...] wielki miłośnik szachów”. Należy wyjaśnić, że po przegranej kampanii wrześniowej w 1939 r. i klęsce Polski, a potem po podziale jej ziem przez Trzecią Rzeszę i Związek Sowiecki, 26 października 1939 r. Adolf Hitler powierzył H. Frankowi urząd generalnego gubernatora okupowanych ziem polskich, a nie „Szefa” GG. W pracy naukowej nie powinno się używać skrótów myślowych.

W kolejnym rozdziale opisano podstawy organizacyjne gry szachowej po zakończeniu II wojny światowej, uwzględniając niektóre uwarunkowania. Jednak nie podano cezury zamykającej ten rozdział. Charakteryzując uwarunkowania zewnętrzne, które wpłynęły na kształt powojennej Polski,

autor jedynie zasygnalizował problem. Nie wykorzystał dostępnej, zresztą bogatej, literatury na ten temat. Dalej opisano turnieje szachowe oraz działalność klubów w Polsce Ludowej. Zwrócono uwagę na zerwanie kontaktów międzynarodowych i wynikające z tego następstwa.

W rozdziale trzecim przedstawiono problematykę szkolenia oraz rywalizacji sportowej polskich szachistek w kraju. Scharakteryzowano historię zmagania o mistrzostwo Polski. Opisując pojedynki szachowe, które odbywały się w 1952 r. w Krynicy doktorant zamieścił powtórnie tabelę z wynikami mistrzostw kraju, z Częstochowy z poprzedniego roku (s.143). W tym trudnym, powojennym okresie nagrody dla najlepszych szachistek były skromne. Zwycięzczyni otrzymała kupon materiału na kostium, a za jedenaste miejsce zawodniczka miała zapewnioną pizzę. Na uwagę zasługuje sposób narracji autora dotyczący taktyki zmagania niektórych zawodniczek.

Uczestnictwo polskich szachistek w rozgrywkach międzynarodowych zostało naszkicowane w kolejnym rozdziale. W formie sprawozdania scharakteryzowano wybrane turnieje międzynarodowe z udziałem reprezentantek Polski, a szerzej opisano ich udział w olimpiadach szachowych.

Na szczególną uwagę zasługuje ostatni rozdział, gdzie zamieszczono opisy sylwetek wybranych jedenastu szachistek, które osiągnęły największe sukcesy w kraju i poza granicami. Jest to interesująca lektura.

W zakończeniu autor starał się przedstawić niektóre wnioski wynikające z rozprawy. Jednak mam do tej części pracy uwagi. Zawarta we wstępie opinia na temat badań dziejów Polski Ludowej i szachów (kilkanaście wierszy), została powtórzona w zakończeniu, o czym wcześniej pisałam. Nie ma ona nic wspólnego z realizacją celów badawczych. Charakterystyka meczu o tytuł mistrza świata z 1886 r. powinna znaleźć się w pierwszym rozdziale.

W bibliografii doktorant wyeksponował zasoby źródłowe zawarte w kilkunastu archiwach. Dalej prezentował opracowania, artykuły, czasopisma oraz źródła internetowe. Wcześniej wymieniał wspomnienia, m.in. Mirosławy Litmanowicz czy Marka Szapiro, które powinien wyodrębnić z grupy opracowań.

Autor rozprawy w ramach ustalania faktów uzyskiwanych z różnorodnych materiałów, także źródłowych, wykorzystał metody uznawane w badaniach historycznych. Znalazłem pewne błędy czy niedociągnięcia. W rozdziałach nie ma podsumowania prezentowanych wywodów. Zdarza się brak ciągu myślowego przedstawianej tematyki. Wiele jest akapitów zawierających jedno zdanie. Mimo przedstawionych uwag dostrzegłem także walory ocenianej pracy.

Wniosek końcowy

Recenzowana dysertacja doktorska mgr. Jacka Gajewskiego została napisana w oparciu o szerokie badania, także źródłowe. Stanowi samodzielny dorobek Doktoranta i jest rezultatem Jego dociekliwości i pasji badawczej.

Stwierdzam, że praca spełnia ustawowe wymagania stawiane rozprawom doktorskim i wnoszę o dopuszczenie mgr. Jacka Gajewskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

